

Дніпропетровський обласний навчально-методичний
центр практичної психології і
соціальної роботи

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КАБІНЕТ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

Методичні рекомендації

2020

ВСТУП

В умовах переходу України до ринкових відносин, зі створенням ринку праці, нових форм власності місце роботи спеціаліста набуває все зростаючого соціально-економічного значення. Адже все це значною мірою впливає на результати праці, положення й авторитет особистості в суспільстві, колективі, на рівень добробуту, сприяє найбільш ефективній реалізації особистісного професійного потенціалу, а держава отримує максимальну віддачу.

З кожним навчальним роком перед практичними психологами і соціальними педагогами постають все нові й нові завдання, що випливають із концепції реформування системи освіти. Для здійснення професійної діяльності практичному психологу (соціальному педагогу) дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладів системи освіти (далі — закладів освіти), відповідно до їхніх посадових інструкцій, потрібен окремий спеціально обладнаний кабінет, а точніше: робочий кабінет, навчальний психологічний кабінет і кабінет психологічного розвантаження.

У психологічному кабінеті забезпечується своєчасне і систематичне вивчення психофізичного, соціального розвитку дітей, мотивів їхньої поведінки і діяльності з урахуванням вікових та інтелектуальних особливостей. Кабінет діє з метою виявлення і створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку і саморозвитку дітей, сприяє виконанню освітніх і виховних завдань навчальних закладів системи освіти.

Заклад освіти забезпечує організаційні, фінансові та матеріальні умови, необхідні для функціонування психологічного кабінету. Приміщення, обладнання, майно кабінету утримується освітнім закладом на безстроковому користуванні та оперативному управлінні.

Діяльність у психологічному кабінеті регламентується законами України, іншими законодавчими актами, нормативно-правовими документами психологічної служби системи освіти України, затвердженими в установленому порядку навчальними програмами та планами.

Основні види діяльності, які виконує психолог у кабінеті:

- профілактика — своєчасне попередження відхилень у психофізичному розвитку та становленні особистості, міжособистісних стосунках, запобігання конфліктним ситуаціям у освітньому процесі тощо;
- діагностика — психологічне обстеження вихованців, учнів і студентів, їхніх груп та колективів, моніторинг змісту й умов індивідуального розвитку учнівської та студентської молоді, визначення причин та особистісних проблем, що ускладнюють їхній розвиток і навчання;
- прогностика — розробка, апробація і застосування моделей поведінки групи та особистості у різних умовах та життєвих ситуаціях, визначення тенденцій розвитку груп, між групових взаємин та освітньої ситуації у регіоні;
- корекція — здійснення психолого-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психофізичному та індивідуальному розвитку і поведінці, схильності до залежностей та правопорушень, подолання різних форм девіантної поведінки, формування соціально корисної життєвої перспективи;
- реабілітація — надання психолого-педагогічної допомоги дітям, підліткам, молоді, які перебувають у кризовій або складній життєвій ситуації з метою адаптації та повернення до звичайних умов навчання і життєдіяльності;
- проектування — визначення змісту, напрямків та психолого-педагогічних методів стимулювання індивідуального розвитку учнів і студентів, їхніх груп і колективів, складання на цій основі життєвих планів, проектів розвитку колективу і групи.

Від створених умов, організації робочого місця, технічного устаткування та забезпечення психологічного кабінету всім необхідним залежить ефективність роботи практичного психолога та соціального педагога закладу освіти.

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО КАБІНЕТУ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Психологічна служба системи освіти є складовою частиною державної системи охорони фізичного і психічного здоров'я молодих громадян України. Вона діє на підставі ст. 76 Закону України «Про освіту» з метою виявлення і забезпечення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку особистості дитини, забезпечення ефективності освітнього процесу в освітніх закладах.

Психологічний кабінет — одна з ланок системи психологічної служби в освіті. Він призначений для надання своєчасної кваліфікованої психологічної профілактичної, консультативної, методичної та психокорекційної допомоги дітям, їхнім батькам і педагогам різних освітніх установ з питань розвитку, навчання й виховання, а також соціально-психологічної реабілітації й адаптації.

Адекватність і повноцінність функціонування психологічного кабінету має базуватися на відповідному сучасним вимогам методичному й організаційному забезпеченні, а також включати необхідне технічне оснащення й устаткування.

Особливості роботи психологічного кабінету визначають доцільність створення його безпосередньо на базі освітньої установи (дитячий садок, школа, школа-інтернат тощо) для забезпечення регулярності відвідування кабінету даним контингентом дітей, підбору й адаптації методів і прийомів психологічного впливу до конкретних умов життєвого середовища й соціальної взаємодії дітей різних вікових груп, їхніх батьків, вихователів і вчителів.

Багатофункціональність психологічного кабінету, орієнтованість його на надання допомоги в різних ситуаціях дозволяє вирішувати ряд завдань, пов'язаних із корекцією порушень і їхніх наслідків у дітей різних категорій.

Робота в умовах конкретної освітньої установи дозволяє психологові ґрунтовно вникнути у виховну ситуацію, краще пізнати як дітей, так і вчителів, вихователів, їхні взаємини, налагодити контакт із батьками. Психолог одержує можливість спостерігати дітей у реальних життєвих ситуаціях, аналізувати всю систему впливів на дитину, бачити результати своєї діяльності: як втілюються в життя його поради й рекомендації, які зміни відбуваються в житті школи, дитячого садка, ЗП(ПТ)О (ПТНЗ), ЗВО (ВНЗ) у результаті його консультативної, профілактичної психокорекційної роботи.

Організація діяльності психологічного кабінету ґрунтується на принципах, визначених законом України «Про освіту», зокрема на принципах:

- демократизму і гуманізму;
- рівності умов для кожного учасника освітнього процесу щодо повної реалізації його духовного, творчого та інтелектуального потенціалу;
- безперервності фахового вдосконалення;
- незалежності від політичних партій, громадських і релігійних організацій.

Головні напрямки діяльності психологічного кабінету:

- консультативно-методична допомога всім учасникам освітнього процесу з питань навчання, виховання та розвитку дітей і підлітків, допомога органам державного управління у плануванні освітньої діяльності;
- просвітницько-пропагандистська робота з підвищення психологічної культури в навчальних закладах та сім'ях;
- превентивне виховання (через засоби масової інформації, в ході вивчення шкільних предметів у рамках навчальних програм або як окремого предмета), метою якого є формування в учнів орієнтації на здоровий спосіб життя та захист психічного здоров'я, профілактика алкоголізму, наркоманії, СНІДу і злочинності серед неповнолітніх.

Основні завдання діяльності психологічного кабінету:

- здійснення освітньої, виховної роботи, спрямованої на забезпечення всебічного особистісного розвитку дітей і учнівської молоді, збереження їхнього повноцінного

- психічного здоров'я;
- надання методичної допомоги батькам і педагогічному колективу у вивченні спрямованості школярів для подальшого розвитку інтересів, нахилів і здібностей учнів через гуртки, групи за інтересами тощо;
- організація процесу самопізнання учнями своїх важливих для розвитку індивідуально-психологічних особливостей;
- здійснення превентивного виховання, профілактики злочинності, алкоголізму й наркоманії, інших залежностей і шкідливих звичок серед підлітків та молоді;
- формування психологічної культури вихованців, учнів, педагогів, батьків;
- забезпечення індивідуального підходу до кожної дитини на основі її психолого-педагогічного вивчення;
- сприяння повноцінному особистісному й інтелектуальному розвитку дітей на кожному віковому етапі, створення умов для формування у них мотивації до самовиховання і саморозвитку;
- пошук специфічних для кожної дитини шляхів оптимального розвитку її потенційних можливостей у сфері інтересів, здібностей, нахилів;
- розроблення індивідуально орієнтованих програм розвиваючої та психокорекційної роботи з метою максимального сприяння психічному й особистісному розвитку дітей;
- створення й реалізація ефективних методів надання психологічної допомоги й підтримки в екстремальних і критичних ситуаціях;
- консультування з питань психології, її практичного використання в організації освітнього процесу.

Для вирішення поставлених завдань робота психологічного кабінету в системі освіти має відповідати певним психолого-педагогічним вимогам, основними з яких є:

- врахування сучасних психолого-педагогічних і методичних підходів до навчання та виховання у проведенні групових та індивідуальних форм роботи з усіма учасниками освітнього процесу;
- відповідність оснащення психологічного кабінету конкретній спеціалізації ЗДО, ЗЗСО, ЗП(ПТ)О, ЗВО, місцевим соціальним умовам тощо;
- відповідність оформлення кабінету єдиним вимогам і принципам форми і змісту, наглядності інформаційного матеріалу тощо;
- необхідність систематично вивчати, переймати і використовувати в роботі психологічного кабінету передові вітчизняні та зарубіжні методи, постійно поновлювати методичні матеріали кабінету, технічні засоби тощо.

Напрямок і зміст діяльності психологічного кабінету здійснюються фахівцями-психологами, які закінчили вищий освітній заклад за фахом «психологія» або «практична психологія», і визначаються посадовими інструкціями та функціональними обов'язками.

Психологічний кабінет очолює завідувач, який призначається на посаду керівником освітнього закладу за погодженням із районом (міським) обласним центром практичної психології і соціальної роботи.

Для забезпечення успішної роботи кабінету необхідні творчі контакти з медичними установами, взаєморозуміння, взаємодія та взаємодоповнюваність позицій психолога, педагога, соціального педагога, тісний контакт із батьками або особами, які їх замінюють. Це дозволить визначити стратегію у вирішенні проблем психологічної допомоги, створенні особистісно-орієнтованих програм розвивальної та психокорекційної роботи з дітьми різного віку.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ Й ОСНАЩЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КАБІNETУ

Психологічний кабінет можна розглядати як своєрідне поле взаємодії практичного психолога з дітьми різного віку, їхніми батьками, вихователями, вчителями, у центрі уваги зосереджені інтереси насамперед дитини. Принцип «насамперед дитина» визначає особливості

роботи і забезпечення психологічного кабінету.

Графік роботи кабінету має забезпечувати можливість проведення консультацій і занять у будь-який зручний час для дітей, батьків, учителів, вихователів, викладачів: безпосередньо після уроків та занять, можна використовувати великі перерви.

Організаційне забезпечення кабінету передбачає вимоги до його устаткування, у тому числі технічних сучасних засобів, методичних матеріалів, документації тощо.

ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КАБІНЕТУ

До завдань психолога входить виявлення особливостей психічного розвитку дитини, сформованості певних психологічних утворень, відповідність рівня розвитку вмінь, знань, навичок, особистісних і міжособистісних особливостей віковим орієнтирам, вимогам суспільства тощо. Щоб якісно виконати зазначені завдання, психологу необхідно використати у своїй діяльності передові технології, у тому числі й інформаційні.

Наявність комп'ютера у психологічному кабінеті, вихід в Інтернет дозволяє збільшити обсяг виконуваної психологом роботи, тому що вивільняє час, допомагає систематизувати теоретичний і діагностичний матеріал за різними напрямками, такими як: психопросвіта і психопрофілактика, психодіагностика, психокорекція й розвиток. Дозволяє збирати й накопичувати банк діагностичних даних за темами, класами, що дає можливість простежити динаміку розвитку кожної дитини на різних етапах її перебування у школі.

Комп'ютер необхідно застосовувати при оформленні та зберіганні документації. Це дає можливість зберігати й коректувати річне планування, створювати на його основі четвертні й тижневі плани, допомагає у плануванні й підготовці тренінгових занять.

Процес діагностики стає більш адекватним, тому що комп'ютер дозволяє готувати стимульний матеріал індивідуально для кожної дитини. Результати психологічної діагностики заносяться у зведені таблиці. Наявність комп'ютера також дозволяє робити універсальні таблиці, аналітичні довідки, які потім просто заповнюються.

Використання інформаційних технологій значно скорочує час тестування й обробки отриманих результатів. У роботі психологічної служби використовують як готові методики та програми, так і створені на основі тестової оболонки.

Комп'ютерні технології дозволяють робити будь-яку інформацію такою, яка краще сприймається візуально, тому що лише теоретична подача спричиняє те, що в пам'яті зберігається всього 30 % від усього обсягу інформації; складання різних діаграм і графіків, подача яких у вигляді презентацій сприяє кращому сприйняттю й запам'ятовуванню інформації.

Крім програмно-методичного комплексу можна накопичувати різні комп'ютеризовані тести: Равена, Люшера, Айзенка, тести професійного відбору тощо. Це автоматизує математичну обробку, даних психодіагностики, скорочує час обробки і дає можливість охопити більшу кількість учнів. Комп'ютерні діагностичні технології дозволяють психологові максимально дотримуватись етичних норм своєї професії, таких, як принцип конфіденційності, відповідальності, компетентності, благополуччя досліджуваного.

Комп'ютер у кабінеті — активний помічник психолога, він дозволяє ілюструвати й урізноманітнювати будь-який матеріал при підготовці та проведенні корекційно-розвивальних занять, науково-дослідної і психопросвітницької роботи серед учнів, педагогів і батьків.

Особливо слід відзначити ефективне поєднання й використання можливостей комп'ютерних технологій і телестудії навчального закладу. Подібне поєднання технологій дає можливість створити теле-, відео- і радіопередачі, які використовуються в роботі психолога для психологічної освіти батьків, дітей, учителів, проведення з ними практичних занять, семінарів тощо.

Варто зауважити як один із найефективніших серед інформаційних технологій — метод використання презентацій:

- на корекційно-розвиваючих заняттях з учнями;
- на семінарах, практикумах з учителями, учнями;
- на педагогічних радах.

Можливість використання ресурсів мережі Інтернет дозволяє психологові отримувати найновішу і найсучаснішу інформацію, без якої неможливо кваліфіковано надати допомогу у вирішенні таких важливих питань, як вибір професії. Співробітництво з районним і міським центром професійної орієнтації молоді за допомогою мережі Інтернет допоможе швидко одержати й зібрати великий банк даних із цієї проблеми: перелік середніх і вищих освітніх закладів України, класифікатор спеціальностей, на які проводяться набори, рейтинг спеціальностей, інформація про підготовчі курси й відділення та багато чого іншого.

Використання інформаційних технологій дає можливість:

- класифікувати й систематизувати накопичений психологом теоретичний і діагностичний матеріал;
- знайти з найцікавішими матеріалами в області психології навчання, виховання не тільки безпосередніх учасників освітнього процесу (учнів, батьків, педагогів), але й широке коло зацікавлених осіб на сайті школи, головною метою якого є розширення інформаційного освітнього простору школи.

Технічні засоби психологічного кабінету: система відеозапису й відеовідтворення з набором відеозаписів і слайдів; система звукозапису та звуковідтворення з набором звукозаписів, комп'ютером, принтером, ліцензованим програмним забезпеченням, аудіотехнікою з достатньою кількістю касет і дисків, діагностичними засобами.

Орієнтовний перелік технічних засобів

№ з/п	Найменування	Кількість
1	Комп'ютер (системний блок)	1
2	Монітор	1
3	Принтер кольоровий	1
4	Сканер	1
5	Мультимедійний проектор (доступний для використання)	1
6	Екран	1
7	Цифрова камера	1
8	Фотоапарат	1
9	Магнітофон	1
10	Калькулятор	1
11	Інформаційні диски	1
12	Аудіокасети для релаксації	1
13	Телефон (окрема лінія)	1
14	Інтернет (окрема лінія)	1

Канцелярське приладдя

з/п	Найменування	Кількість
1	Папір А4 , А3	7 комплектів
2	Папір кольоровий	4 комплекти
3	Маркери всіх кольорів	10 комплектів
4	Клей	2 шт.
5	Магніти	20 шт.
6	Фломастери	7 комплектів
7	Ватман	10 шт.
8	Ножиці та ножі для паперу	7 шт.
9	Зошити	4 шт.
10	Файли	50 шт.
11	Папки	15 шт.
12	Лінійка	5 шт.
13	Коректор	2 шт.
14	Альбоми для малювання	9 шт.
15	Степлер	2 шт.
16	Фарби	10 комплектів
17	Пластилін	5 комплектів

Меблі

Робочий кабінет практичного психолога (соціального педагога) укомплектовується меблями. Меблі мають бути з округленими формами (для дошкільників) і встановлюватися з урахуванням призначення кабінету (у контексті загальної пластичної композиції).

Орієнтовний перелік меблів

№ з/п	Найменування	Кількість
1	Стіл письмовий	2
2	Стіл журнальний	1
3	Сейф	1
4	Шафа (3 секції зі скляними дверима)	1
5	Шафа для методичної літератури	2
6	Комп'ютерний стіл	1
7	Стільці м'які	20
8	Крісла	15
9	Парти учнівські	20
10	Фліп-чарт (магнітна дошка)	2
11	Кольорові змінні декоративні перегородки	2
12	Картини	4
13	Тумбочка для квітів	2
14	Акваріум	1
15	Клітка для птахів	1
16	Інформаційні стенди	1
17	Стенди для робочого користування	1
18	Скринька довіри	1
19	Килим	2
20	Живі квіти у вазонах	7
21	Жалюзі	2
22	Дзеркало	1

Крім загальних організаційних вимог, створюючи психологічний кабінет, варто зауважувати спеціальні вимоги до приміщень і матеріально-технічної оснащеності.

Кабінет може бути створений на базі стандартного класного або аудиторного приміщення на основі нових форм організації простору у зв'язку з його функціональним призначенням.

Приміщення має бути теплим і в той же час добре провітрюваним. У зимовий час, у зв'язку з підвищеною сухістю повітря, для його зволоження й іонізації можна використовувати спеціальні прилади або кондиціонер.

Необхідна ізоляція приміщення від шуму, вібрації й інших несприятливих факторів. Для ізоляції від шумів коридору кімната повинна бути обладнана подвійними дверима. Під час занять на входних дверях необхідно вивісити попередження про дотримання тиші.

КОЛІР СТІН, ПІДЛОГИ, МЕБЛІВ

Колір стін, підлоги, меблів, штор підбирається за принципом використання спокійних і нейтральних тонів, які не викликають додаткових подразнень. У колірно-світловому інтер'єрі краще використовувати блакитні й зелені тони (блакитна стеля для імітації неба, зелена підлога для створення образу природи).

Природа завжди дарувала людині нескінченне віяло колірних переживань. У більшості людей є певна симпатія до одних кольорів і антипатія до інших, тобто особиста колірна шкала, яку можна розглядати як вияв індивідуальності. Шкала улюблених кольорів змінюється протягом життя людини. Так, діти дошкільного віку віддають перевагу червоному кольору, дітям набагато більше, ніж дорослим, подобаються інтенсивні кольори.

Відчуття людини змінюються залежно від колірного середовища: у кімнаті, пофарбованій у синьо-зелений або синій колір, здається холодніше, ніж у кімнаті з такою ж температурою, але жовтогарячого кольору.

У психологічній практиці колір використовується як елемент створення психологічного комфорту та як засіб емоційно-естетичного впливу на організм людини.

За впливом на людину всі кольори можна розділити на дві групи: теплі (відтінки червоного й жовтого) та холодні (блакитнувато-фіолетові тони). Найбільш сприятливо впливають на зір і центральну нервову систему зелені й блакитні кольори. Усі світлі тони добре впливають на психофізіологічний стан людини, викликають гарний настрій. Темні тони, насичені відтінки кольору пригнічують, а червоний і жовтий кольори збуджують, активізують центральну нервову систему.

Колір пов'язаний і зі слухом. При сприйнятті шуму підсилюється функція зорових

рецепторів, тому підсилюється сприйняття зеленого кольору, а підвищене сприйняття цього ж кольору певною мірою «покриває» шум. При слуханні звукових тонів жовтогарячий колір здається світлішим і жовтішим, ніж у тиші. Якщо звуки похмурі, червоний колір здається темнішим. Правильне застосування кольору в оформленні приміщень дозволяє змінювати настрій людини, впливає на весь її тілесно-духовний організм. Тому в оформленні інтер'єру треба виходити із законів колірної динаміки, враховувати те, що кольорово-світлове середовище створює певні враження в дитини, впливає на її відчуття і настрої. Вплив кольору на психічний стан дитини має неодмінно враховуватися при організації простору життєдіяльності. Правильне використання кольору — один із найважливіших факторів, що забезпечують ефективність роботи кабінету.

Для вибору колірної гами кабінету психолога можна використовувати «природне колірне коло» І. Гете. У його основі — оцінка кольору за категоріями й виділення основних і складених кольорів першого і другого ступеня.

Основні кольори — жовтий, синій, червоний, з яких теоретично можуть бути складені інші кольори. Складені кольори першого ступеня виходять зі змішання двох основних кольорів.

Складені кольори другого ступеня утворюються з поєднання складених кольорів першого ступеня.

«Природне колірне коло» І. Гете будується на вершинах рівностороннього трикутника, де розмішуються основні кольори — жовтий, синій і червоний. У побудоване на цих вершинах коло вписується такий же рівносторонній трикутник, на вершинах якого розташовуються складені кольори першого ступеня. На такому колі на протилежних точках будуть взаємно протистояти два кольори. Вони називаються протилежними або додатковими. Протилежні кольори завжди через різкий контраст створюють сильні стійкі ефекти впливу. Складені кольори справляють інше враження, ніж їхні складові. Так, складений колір із синього й зеленого не заспокоює, а скоріше викликає почуття непевності й занепокоєння, наші очі в такому випадку несвідомо шукають для компенсації оранжево-червоний колір. Знання цих ефектів впливу кольору на стан психіки можна використовувати при плануванні територіального простору кабінету залежно від завдань роботи.

Наприклад, для сімейного консультування бажано оформити зону очікування й консультативну зону як простір, що забезпечує відносний спокій, настроєність на діалог, вільне спілкування, тому колірне рішення тут має бути витримане в основних тонах. Використання насичених відтінків червоно-жовтогарячого кольору в цій зоні протипоказано. Не рекомендуються також різкі для сприйняття колірні контрасти.

Для організації ігротерапії, навпаки, простір оформляється із застосуванням насичених тонів, що іноді різко контрастують. Тут можна змішувати основні тони, застосовувати складені кольори першого і другого ступеня. При цьому варто враховувати, що у приміщенні з гарною акустикою при музичному супроводі звучні кольори (оранжево-червоні) підсилюються.

Отже, колірний клімат кабінету є його важливою складовою. Колірне рішення інтер'єру можна змінити за допомогою спеціальних технічних пристосувань — світлофільтрів, світло-регуляторів, кольородинамічного панно, кольорових рухливих перегородок для перепланування простору. Добре, аби в кабінеті була спеціальна кольорово-світлова програма для супроводу занять із дітьми.

ОСВІТЛЕННЯ КАБІНЕТУ

Інтенсивність освітлення має регулюватися в широкому діапазоні (від яскравого освітлення до повного затемнення). Максимальний рівень загальної освітленості — до 1000 лк. Рекомендується комбіноване освітлення як лампами денного світла, так і лампами накаливання. Перед і після відновлюючих, релаксаційних або розвиваючих занять застосовується звичайне верхнє освітлення; під час спеціальних занять включаються бічні настінні бра зі слабким зеленим світлом. Сеанси релаксації проходять у напівзатемненому приміщенні, що сприяє зняттю напруження.

Як джерела світла рекомендується використання дугових ртутних ламп потужністю 250, 400, 1000 Вт, а також люмінесцентних потужністю 40 або 80 Вт у поєднанні зі звичайними лампами.

ОЗЕЛЕНЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КАБІНЕТУ

Рослини, збагачуючи повітря киснем, позитивно впливають на організм людини, сприяють створенню оптимальних санітарно-гігієнічних і естетичних умов для занять і відпочинку.

Правильно організоване озеленення психологічного кабінету, засноване на принципах фітодизайну, — найбільш повноцінна форма компенсації потреби людини у природному середовищі.

Психологи встановили, що діти реагують на навколишнє середовище більш безпосередньо, ніж дорослі. Тому потрібно уважно, з урахуванням рекомендацій проектувати дитячі приміщення, кімнати для ігор, занять, захищаючи дітей від несприятливих впливів навколишнього середовища. Ці вимоги стосуються організації спеціалізованого кабінету дитячого психолога, який обов'язково має бути озеленим.

Принципи фітодизайну вимагають урахування таких моментів:

1) архітектурних та інженерних:

- створення комфортних умов для людини (об'ємно-планувальні, мікрокліматичні й естетичні);
- створення нормальних умов для росту й розвитку рослин (освітлення, ґрунт, дренаж, полив і т. д.);

2) біоекологічні:

- підбір асортиментів рослин (світлолюбні, тіньовитривалі й тіньолюбні);
- підбір композицій рослин (прямоходячі й ампельні, а також в'юнкі) тощо.

Найбільш сприятлива для розвитку рослин спеціальна квіткова вітрина (флораріум). Особливо часто вона використовується, якщо приміщення без вікон і без ліхтарів, у світлових пейзажних фітокомпозиціях. Вітрини флораріуму завжди є різновидом зимового саду.

Завдяки штучному освітленню таку вітрину можна розміщувати у різних куточках приміщення або використовувати для поділу основних зон психологічного кабінету.

Матеріалом для квітів служить метал, бетон, кераміка, пластик, дерево. У керамічній посудині або дерев'яному ящику можна висадити трохи рослин, створивши невеликий ландшафт. Це може бути куточок «пустелі» із сукулентів або ландшафт на зразок японського саду з невеликою папороттю й нерівними каменями в основі. Непогано використовувати в кабінеті й рослини місцевої флори.

Керамічні, скляні, дерев'яні або пластикові ємності можуть мати різноманітні форми й розміри, щоб їх зручно було формувати у групи, створюючи перепади висоти.

Доцільно будувати фітокомпозицію в кабінеті за принципом наближення до природного ландшафту, але в мініатюрі. Найбільш характерними асоціативними рослинними фітокомпозиціями, екологічно й естетично сумісними, є «тропічний ліс», «лісові галявини», «зелена стінка», «скельна», «болотна» і «садово-декоративна» композиції.

Якщо вітрину флораріуму розташовувати вздовж вільних стін, то доцільно задню її стінку зробити дзеркальною й тим самим ілюзорно збільшити обсяг інтер'єру й озеленення. При цьому необхідно враховувати, що дзеркала мають бути герметично захищені від вологи.

Вибираючи асортимент рослин, необхідно пам'ятати, що оптимальні умови їхнього виростання мають бути близькими до умов, комфортних для людини, тобто температура повітря — 18—24 °С, вологість — 50—60 %, освітленість — 500—1000 лк.

Для вітрин флораріумів у кабінетах без природного освітлення рекомендуються фітокомпозиції «тропічний ліс» з асортиментами тіньовитривалих тропічних і субтропічних рослин.

Плануючи інтер'єри зон психологічного кабінету, можна вводити в них живі квіти, зелені трав'яні газони, фітокомпозиції, іноді щебіт птахів, щоб повніше імітувати екологічний простір людини, що впливає на дітей особливо в ті години, коли вони найбільш сприйнятливі до цього, під час напруженої праці, соціальних контактів високої напруженості. Захист від шкідливого впливу середовища на психологічний стан людини в цьому випадку можна знайти в добре організованому екопсихологічному просторі, що імітує природне середовище. Для цього доцільно застосовувати фітодизайн в умовах психологічного кабінету.

Вдалим доповненням фітодизайну є використання під час занять записів звуків природи,

шуму лісу, моря, пташиного співу, що сприятливо впливає на організм і добре сприймається дітьми.

МУЗИЧНІ ЗАСОБИ В КАБІНЕТІ ПСИХОЛОГА

Одним із психологічних засобів впливу під час індивідуальних і групових занять у кабінеті застосовуються спеціально підібрані музичні програми, вплив яких характеризується багатоплановими змінами функціонального стану організму. Музика або музикотерапія своєрідно впливає на людину, варіюючи музику, можна керувати працездатністю людини або підсилювати релаксацію.

Музикотерапія — це використання музики як засобу корекції. Численні методики музикотерапії передбачають цілісне й ізольоване використання музики як основного та провідного фактору впливу (прослуховування музичних творів, індивідуальне та групове музикування), а також доповнення музичним супроводом інших корекційних прийомів посилення їхнього впливу й підвищення ефективності.

У 80-ті роки вийшло кілька монографій, присвячених музикотерапії, у кожній є розділи, присвячені застосуванню музики в лікуванні дітей із неврозами (К. Швабі, 1974), раннім дитячим аутизмом (Р. Бенензон, 1973), а також дослідження з об'єктивізації впливу музики на дітей (У. Грюс, Г. Грюс, З. Мюллер, 1971). У 1982 р. у Берліні вийшла книга Ю. Брюкнер, І. Медераке й К. Ульбрих «Музикотерапія для дітей», де досить детально розглянуті всі можливі види дитячої музикотерапії, включаючи пантоміму й різні способи малювання під музику.

Музикотерапія активно використовується в корекції емоційних відхилень, страхів, рухових і мовних розладів, психосоматичних захворювань, відхилень у поведінці, при комунікативних утрудненнях тощо.

Після другої світової війни за рубежом набуло досить широкої популярності лікування різних психічних розладів музикою. Визначилися два незалежних один від одного напрямки: американська та шведська школи. Американська музикотерапія емпірично клінічно орієнтована. Це в основному описи клінічного ефекту впливу різної за формою та змістом музики, на підставі чого складаються «лікувальні» музичні каталоги. Це своєрідна музична фармакологія, в якій виділяють дві сторони лікувального впливу: стимулюючу й седативну. Прихильники психоаналізу вважають, що музика впливає на сферу потягів. Використовуючи для пояснення ефекту музики поняття «катарсису», вони вкладають у цей термін таке значення: музика — не тільки засіб, що знижує й усуває емоційне напруження, але й канал для виходу сексуальної енергії.

Шведська школа, орієнтована на глибинну психологію, вважає, що в корекційній роботі музикотерапії має надаватися центральна роль, тому що музика завдяки своїм специфічним особливостям може проникати у глибинні шари особистості. Альтшулер виявила фізіологічні зміни в пацієнтів під впливом певних типів музики й обґрунтувала терапевтичний підхід, названий нею «ізо-принципом музикотерапії». Відповідно до цього положення музика сприяє встановленню вербального контакту, якщо вона відповідає емоційному тону клієнта. Наприклад, при депресії рекомендована музика тиха, спокійна, при інших порушеннях — голосна, швидкого темпу.

Правильний вибір музичної програми — ключовий фактор музикотерапії. Ще в 1916 р. Бехтерев писав: «Музичний твір справляє сильне враження, якщо за своїм станом співпадає з настроєм слухача. Музика, що дисгармоніює з настроєм, може не тільки не подобатися, але навіть дратувати».

Спеціальні фізіологічні дослідження виявили вплив музики на різні системи людини. Дослідники довели, що сприйняття музики прискорює серцеві скорочення, підвищує темп репарації. Була виявлена посилююча дія музичних подразників на пульс, подих залежно від висоти і сили звуку й тембру. Частота дихальних рухів і серцебиття змінювалася залежно від темпу, тональності музичного твору.

Фізіологічний вплив музики на людину заснований на тому, що нервова система, а з нею й мускулатура здатні засвоювати ритм. Музика є ритмічним подразником, з її допомогою можна досягти підвищення ритмічних процесів організму в більш строгій компактності й економності енергетичних затрат.

Відомо, що ритм маршу, розрахований на супровід загонів війська у тривалих походах,

трохи повільніший, ніж ритм спокійної роботи людського серця. При такому ритмі музики можна йти дуже довго, не відчуваючи сильної втоми. Марші, що звучать під час парадних ходів, більш енергійні, трохи підвищують нормальний ритм людського серця у спокійному стані, справляють підбадьорливий, мобілізуючий вплив. Доведено, що ритм маршу у три чверті заспокоює. Не менше, ніж ритм, впливає музична інтонація. В основі музики первинні голосові реації (плач, сміх, лемент), механізмом яких є як безумовний рефлекс, так і розвинені пізніше на їхній основі умовні інтонації, в яких більше соціально узагальнене значення. Таке поєднання різних інтонаційних основ забезпечує найбільшу виразність.

Серед музичних інструментів можна виділити лідера за впливом на стан людини — це орган. Відбираючи музичні твори, необхідно враховувати, що мелодійна музика, із чітким, строго вираженим ритмом викликає негайну відповідну реакцію практично у всіх слухачів. Якщо ж у музичному творі немає єдиного чітко витриманого ритму, складна тематична архітектоніка, то сприймати твір можуть лише люди, які одержали певну музичну підготовку. У зв'язку з цим і реакція на прослуховування такої музики при відсутності належної музичної культури виникає трохи уповільнено, приблизно через 1—4 хвилини після початку прослуховування. Загалом найсильніша емоційна реакція на музичний твір у людей із середньою музичною культурою. Ці люди досить підготовлені, щоб сприйняти навіть складний музичний твір у всій його повноті, і в той же час частина нюансів звучання, окремі технічні моменти — виконання, сховані від них, не відволікають їхню увагу від головного змісту музики й не додають до сприйняття безстрасність, характерну для реакції на музику знавців і фахівців.

Серцево-судинна система помітно реагує на музику, яка приносить задоволення і створює приємний настрій. У цьому випадку вповільнюється пульс, посилюються скорочення серця, знижується артеріальний тиск, розширюються кровеносні судини. При дразливому характері музики серцебиття частішає та слабшає. Під дією музики змінюється тонус м'язів, моторна активність. Той, хто слухає музику, не тільки сприймає музичний ритм своїм руховим апаратом, але й беззвучно проспівує музику (перцептивна вокалізація). Причому у беззвучних скороченнях зв'язок точно відбивається частота, гучність і тривалість звуків, що сприймаються. Музична стимуляція зменшує час рухової реакції, підвищує лабільність зорового аналізатора, поліпшує пам'ять і почуття часу, поживляє умовні рефлексії. Музика впливає на холестериновий обмін: спокійна музика сприяє перемикаючому вегетативної нервової системи у трофотропному напрямку, збудлива музика викликає ерготропну реакцію.

Музика здатна впливати на загальний настрій, причому емоційне зафарбування образів, що виникають при її сприйнятті, різне залежно від індивідуальних особливостей музичного сприйняття, ступеня музичної підготовки, інтелектуальних особливостей слухача. Вивчення емоційної значимості окремих елементів музики — ритму, тональності — довело їхню здатність викликати стан, адекватний характеру подразника: мінорні ритми діють збуджуюче й викликають негативні емоції, м'які ритми заспокоюють, дисонанси — збуджують, консонанси — заспокоюють. Позитивні емоції при музичному прослуховуванні, «художня насолода», на думку Л. Виготського, не чиста реакція, це вимагає найвищої діяльності психіки. Болісні й неприємні афекти при цьому піддаються деякій розрядці, знищенню, перетворенню у протилежні.

Таким чином, у тихої мелодійної музики — седативна дія, такі твори нормалізують функції серцево-судинної системи, і навпаки, музичні уривки з більш різкими звуковими переходами підвищують її функцію.

Ритмічна музика викликає підвищення тону мускулатури, підсилює потік імпульсів, що ніби моторно-вісцеральні рефлексії впливають на діяльність внутрішніх органів і систем.

Музика у психологічному кабінеті має бути субдомінантним подразником, який можна регулювати за силою та часом звучання. Максимальна гучність звучання не повинна перевищувати рівня 30 дБ, а загальна тривалість звучання — від 15 до 30 хвилин.

Музичні програми мають чітко співвідноситися з віковими, психологічними особливостями клієнтів, супроводжувати кожний етап оптимізації стану людини, сприяючи зняттю ефектів втоми та психоемоційного напруження.

При складанні музичних програм, котрі супроводжують аутотренінг або соціально-психологічний тренінг, необхідно пам'ятати про те, що підбір музичних творів керівник має здійснювати індивідуально відповідно до завдань роботи, власного стилю і методики

проведення занять. Особливо важливо враховувати й дотримуватися правил співвіднесення ритму формул самонавіювання з ритмом музики. Обов'язково мають співпадати початок і закінчення кожної мовної формули з початком і закінченням музичної фрази. Важливо також, щоб формули для виконання певної вправи завершувалися разом із завершенням музичного уривку. Музика служить тлом заняття, тому вона завжди має звучати тихіше, ніж голос ведучого. Для психотерапевтичних цілей необхідно підбирати музику з відносно низьким емоційним насиченням.

У музичному супроводі тренінгових занять не рекомендується використовувати модні шлягери, широко відомі й популярні класичні твори, тому що в цьому випадку музика може асоціюватися з якимось особисто значимими подіями й відволікати від виконання вправ.

Докладний огляд літератури, присвячений різним аспектам музикотерапії, представлений у роботах Л. Брусиловського (1971), В. Зав'ялова (1995), К. Швабі (1974) тощо. Музикотерапія може бути допоміжним засобом для встановлення контакту між психологом і дитиною та засобом, що полегшує емоційне відреагування у процесі корекційної роботи.

«ЛЯЛЬКОТЕРАПІЯ» ЯК ЗОНА ІГРОВОЇ КОРЕКЦІЇ

Чіткого визначення лялькотерапії поки що немає. Різні автори відносять лялькотерапію або до арт-терапії (Г. Денисова, м. Ульяновськ; Л. Лебедева), або до ігротерапії (А. Ташева, С. Гриднева, м. Ростов-на-Дону), або виділяють окремо. Чим же лялькотерапія відрізняється від простої гри з ляльками? Відповідь буде аналогічною відповіді на запитання: «Чим арт-терапія відрізняється від малювання?» (А. Копитін вказує ознаки, за якими можна відрізнити арттерапію від звичайного використання малюнка).

Ляльки є атрибутом дитинства, дитячої культури. Так, на думку В. Мухіної, ляльки мають особливе значення для емоційного й морального розвитку дітей: «Дитина переживає зі своєю лялькою події власного й чужого життя в емоційних і моральних проявах, доступних її розумінню. Лялька для дитини не обов'язково «дочка» або «синочок», вона — партнер у спілкуванні у всіх його проявах». Роль ляльки вбачається в діалозі, в якому відбувається «заміна» реального контакту з людиною, опосередковано, через ляльку, а іноді сама лялька виступає в ролі персоніфікованого персонажа чи суб'єкта. Такий підхід розкриває значимість емоційних контактів для дітей і показує величезну роль ляльок у розвитку емоційної сфери особистості дитини.

Для сучасної дитини лялька — насамперед мила іграшка, яку можна перетворити в якогось символічного партнера для гри. Дорослий учить дитину сприймати ляльку як об'єкт для емоційного спілкування. Граючись із лялькою, маля вчиться рефлексії, емоційного ототожнення. Лялька має особливе значення для емоційного й морального розвитку дітей. Дитина відокремлює гру від реальності, але при цьому використовує предмети й ситуації з реального світу для того, щоб створити свій власний світ, у якому можна було б повторити приємні переживання за своєю волею, можна було б встановлювати та змінювати події за своїм бажанням. Дитина хоче бути дорослою, у грі це можливо. З волі дитини, за допомогою її уяви лялька «поводиться» так, як це потрібно господареві. Імовірно, значна частина гри є проекцією.

Звертання й почуття, що проявляються до ляльок, згідно з Холлом, багато в чому відрізняються від звертань і почуттів, спрямованих на реальних дітей. Проте на ляльок проєктують почуття найбільш притаманні дитині. Причому ляльки не використовуються тільки для одного виду гри. Вони можуть бути «опорами» для образної гри, виступати в якості реалістичних зовнішніх атрибутів у наслідувальній грі, бути манекенами, на які дитина проєктує свої почуття, або звичними заспокійливими предметами для переляканої дитини. Занурюючи ляльку у воду або вдаряючи її об стінку, дитина виражає своє почуття ревності, не заподіюючи шкоди новонародженому братові. Повторення знижує рівень збудження, так у грі долаються травматичні події.

На психологічному рівні ляльки багато в чому сприяють і допомагають спрямовувати й коректувати особистісно-орієнтований розвиток, рятуючи дитину від стресу, фобій.

Проблеми, при вирішенні яких ефективна лялькагератя:

Набуття важливих соціальних навичок, досвіду соціальної взаємодії.

1. Психодіагностика.
2. Розвиток самоконтролю.

3. Розвиток комунікативних навичок.
4. Розвиток самосвідомості.
5. Розвиток емоційної та моторної адекватності.
6. Вирішення внутрішніх конфліктів.
7. Профілактика й корекція страхів.
8. Розвиток мовлення.

Види ляльок, які застосовуються в лялькотерапії:

- пальчикові ляльки;
- ляльки-«бебі»;
- ляльки-маріонетки;
- тіньові ляльки.

У хореґційній роботі можна використовувати ляльки, виготовлені промисловим способом, а можна запропонувати зробити ляльку дітям.

Багато хто з лялькотерапевтів (Т. Зінкевич-Євстиґнеєва, Л. Лебедева, Г. Тимошенко та ін.) віддають перевагу другому шляху. Чому? Відповідь очевидна: лялька, виготовлена своїми руками, стає «рідною», процеси ідентифікації та проектування проходять глибше, яскравіше, повніше. Будь-яке виготовлення ляльки — своєрідна медитація.

Крім того у дітей розвивається дрібна моторика руки, увага, здатність тонко почувати іншого й те, що відбувається, розвивається здатність до концентрації уваги.

Усі психологи, які ґфацюють із ляльками, вказують на «включення» механізмів проекції, ідентифікації або заміщення, що й дозволяє досягти певних результатів.

ПІСКОВА ТЕРАПІЯ

Піскова терапія («Гра з піском») — повноцінна психоаналітична техніка, визнана у всьому світі. В Україні ця техніка з'явилася не так давно. Творець методу — Дора Калфґ, учениця К. Юнга.

Карл Густав Юнг відкрив пісок для наукового осмислення в контексті психотерапевтичної допомоги дорослим. Довго «Гра з піском» існувала виключно в юнґіанській парадигмі. Створені клієнтом пісочні композиції не інтерпретувалися. Процес створення картин із піску стимулював фантазію клієнта, що дозволяло виявляти приховані частини «Я», розуміти суть і особливості переживань.

Завдяки Кардові Густавові Юнґу й Дорі Калфґ створення пісочних картин і композицій перемістилося у психологічну, психотерапевтичну площину й успішно в ній існує й сьогодні. Причому, представники різних концепцій можуть використовувати цей метод, виходячи зі своєї парадигми.

Основна ідея піскової терапії сформульована таю «Гра з піском дає дитині можливість позбутися психологічних травм, переносючи свої фантазії назовні, на площину пісочниці, і сформувати відчуття зв'язку й контролю над своїми внутрішніми спонуканнями. Установлення зв'язку з неусвідомлюваними спонуканнями, особливо з архетипом самотності, та їхнє вираження у символічній формі сприяють здоровому функціонуванню психіки».

Відомий американський педагог С. Куломзіна відзначає, що пісочниці не тільки розвиває творчий потенціал дитини, активізує просторову уяву, образно-логічне мислення, тренує дрібну моторику руки, але й ненав'язливо, поволі налаштовує дітей на досягнення моральних істин добра і зла, будує гармонійний образ світу.

Цією грою бавилися у всі віки, адже немає на світі нічого простішого й доступнішого, зручнішого й різноманітнішого, живішого й об'ємнішого, ніж гра з піском. Ідея пісочниці чудова, оскільки пісок — дивний природний матеріал, здатний передати одночасно багато чого: відчуття розмаїтості природи, відчуття можливостей свого тіла і сутності життя взагалі з його плінністю, непередбачуваністю, безліччю форм.

Піскова терапія — це практичний метод, за допомогою якого можна відігравати те, що не усвідомлюється дитиною. У лотку з піском (вологим або сухим) дитина, під чуйним керівництвом психолога, розташовує мініатюрні фігурки і створює різні картини. Піскова терапія для дітей — це ігровий спосіб розповісти про свої проблеми, показати свої почуття, фантазії, страхи й позбутися їх, перебороти емоційне напруження. Адже гра для дитини —

необхідна, природна й улюблена діяльність.

Для піскової терапії не потрібно якихось особливих пристосувань. У кабінеті необхідно визначити місце для гри з піском, придбати невеликий лоток (70/60/15), наполовину заповнений чистим піском. Поруч у коробку необхідно покласти різні камінчики, черепашки, шишки, гілочки, квіти, пластмасові фігурки людей, птахів, риб, тварин, казкових персонажів, кубики, містки, будиночки, машинки — це основні складові картини світу. Підготувати ємність із водою для змочування піску, щоб можна було його формувати.

Пісок діє на дітей, як магніт. Перш ніж вони встигають усвідомити, що роблять, їхні руки самі починають просіювати пісок, будувати тунелі, гори і т. д. А якщо до цього додати мініатюрні фігурки, іграшки, тоді з'являється цілий світ, і дитина повністю поринає у гру.

Кожна обрана фігурка втілює якийсь персонаж, котрий може взаємодіяти з іншими героями. Дитина сама придумує, про що вони говорять, що роблять; іноді малюк може запросити психолога приєднатися до гри й виступати від імені якого-небудь персонажа. У всіх цих випадках дитина почуває себе хазяїном свого маленького світу і є режисером драми, яка розігрується на пісковому аркуші.

Те, що колись таїлося у глибині дитячої душі, виходить на світло; персонажі гри починають рухатися, виражаючи найбільш актуальні для дитини почуття й думки.

Мета піскової терапії — не змінювати й не переробляти дитину, не вчити її якихось спеціальних поведінкових навичок, а дати можливість бути собою. Процес «гри в пісок» вивільняє заблоковану енергію й «активізує можливості самоцілення, закладені в людській психіці».

Завдання піскової терапії узгоджуються із внутрішнім прагненням дитини до самоактуалізації.

Піскова терапія допомагає дитині:

- розвивати позитивну Я-концепцію;
- стати відповідальнішою у своїх діях і вчинках;
- формувати більшу здатність до самоприйняття;
- вчитися більше покладатися на себе;
- опановувати почуття контролю;
- розвивати сенситивність у подоланні труднощів;
- розвивати самооцінку;
- знаходити віру в себе.

Форми й варіанти піскової терапії визначаються особливостями конкретної дитини, її витривалістю, специфічними завданнями роботи. Ігрові методи можуть застосовуватися:

- з метою діагностики;
- з метою надання первинної психологічної допомоги;
- у процесі короткострокової психокорекції;
- у процесі довгострокового психокорекційного впливу.

У багатьох випадках гра з піском виступає як провідний метод корекційного впливу (як, наприклад, при наявності в дитини емоційних і поведінкових порушень невротичного характеру). В інших випадках — як допоміжний засіб, що дозволяє стимулювати дитину, розвивати сенсомоторні навички, знижувати емоційне напруження тощо. Пісочницю можна використовувати і як психопрофілактичний, розвиваючий засіб.

Гра на піску з фігурками особливо плідна в роботі з тими дітьми, яким важко виражати свої переживання.

Діти із заниженою самооцінкою, підвищеною тривожністю й сором'язливістю охоче вибирають фігурки й зосереджуються на них. Дітям із нестійкою увагою, досить експресивним, гра дає багаті кінестетичні відчуття. Агресивні діти легко вибирають персонажів, що символізують «агресора» і його «жертву». Дітям, які пережили психічну травму, така гра допомагає пережити травматичну подію і, можливо, позбутися пов'язаних із нею переживань. Успішно можна застосовувати цю техніку з дітьми, які переживають стрес у результаті втрати близьких або розлуки.

У процесі проведення піскової психотерапії виділяють три стадії гри з піском: хаос, боротьба й вирішення конфлікту.

На стадії «хаосу» дитина бере багато іграшок, безладно розставляє їх на полі, часто перемишує з піском. Подібні дії свідчать про наявність тривоги, страху, сум'яття, недостатньо позитивну внутрішню динаміку. Через «хаос» відбувається поступове «проживання» психоемоційного стану та звільнення від нього. Багаторазове повторення психотравмуючої ситуації дозволяє змінювати емоційне ставлення до неї,

Стадія «хаосу» може тривати від одного до кількох занять. Помітно, як поступово зменшується кількість використовуваних фігурок і з'являється сюжет.

Стадію «боротьби» можна спостерігати у складних дітей, підлітків і дорослих. На пісок несвідомо переносяться внутрішні конфлікти: агресія, образи, тривога, недуги, реальні конфліктні взаємини та ін. Істоти в пісочниці вбивають одна одну, йде сутичка, війна, важке протиборство. Через якийсь час може з'явитися герой або якісь сили, що наводять порядок і відновлюють справедливість.

На стадії «вирішення конфлікту» спостерігаються більш благополучні картини: мир, спокій, повернення до природних занять.

К. Юнг стверджував, що процес «гри в пісок» вивільняє заблоковану енергію й «активізує можливості самозцілення, закладені в людській психіці».

Гру з піском не потрібно інтерпретувати. Психолог виконує роль уважного глядача, його позиція — «активна присутність», а не керівництво процесом. Звільнення подавленої енергії призводить до її трансформації, що дозволяє спрямувати трансформовану енергію на розвиток особистості й подальше навчання.

Піскову терапію багато фахівців психологічної, психоко-рекційної і педагогічної роботи використовують у роботі з обдарованими дітьми, з дітьми-інвалідами, у рамках сімейної консультації, з девіантним підлітками тощо.

Окрім піскової терапії в роботі психологічного кабінету можна застосовувати інші види психокорекції, а саме: «казко-терапію», «аромотерапію» тощо.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ В КІМНАТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВАНТАЖЕННЯ ТА В НАВЧАЛЬНОМУ КАБІНЕТІ

Кімната (кабінет) психологічного розвантаження (КПР) — варіант кімнати відпочинку. Тут мають бути створені оптимальні умови для швидкого й ефективного зняття емоційного перенапруження, відновлення працездатності, проведення психотерапевтичних і психогігієнічних заходів із дорослими й дітьми різного віку.

КПР створюють для застосування комплексного методу оптимізації психічних процесів, умовно названого психологічним розвантаженням (включає фізіологічні та психологічні засоби відновлення працездатності й попередження емоційної перевтоми) — це навчання навичок релаксації, сеанси аутогенного тренування з переглядом слайдів, відеопрограм і музичним супроводом. Особливо значимі такі заняття для осіб, які перебувають у районах несприятливих екологічних впливів або переживають травматичний стрес.

Площу кабінету визначають із розрахунку не менше 2 кв.м на людину. У кімнаті має бути вентиляція, оптимальна температура — +20 +22 °С, тиша, важливо, щоб не відчувався шум, вібрація та інші несприятливі фактори виробничого середовища.

Кімната обладнується м'якими кріслами з підлокітниками, в яких можна напівлежати (бажано крісла накрити поліетиленовою плівкою й забезпечити підставками для ніг), килимами, подушками у вигляді казкових героїв (для найменших відвідувачів). Тут же знаходиться стіл для піскової терапії, колекція ляльок для лялькотерапії, м'які іграшки, необхідний музичний центр, добре, якщо є відеоманітофон, гідроіонізатор, якщо можливо — кондиціонер.

Досягненню психоемоційної розрядки сприяють специфічний інтер'єр, зміна обсягів і форми зон, перемонтування устаткування, яке легко комбінується, трансформація простору за допомогою тимчасових перегородок.

Підлога покривається лінолеумом на м'якій основі, колір якого має гармоніювати зі стінами. У кольоровому вирішенні інтер'єру перевагу надають блакитному і зеленому

кольорам, це заспокоює нервову систему.

Бажано, щоб створювалося враження перебування на природі. Для цього використовуються пейзажі, що викликають позитивні емоції, одним із найбільш вдалих зображень вважається негустий березовий гай. Світлі стовбури підкреслюють колорит соковитої зелені листків і трави, сприяють заспокоєнню, відчуттю простору, створюють світлий, піднесений настрій. Для створення повнішої ілюзії перебування на лоні природи можна використовувати діапозитиви із зображенням лісу, моря, озера тощо. Не варто на панно й картинах зображати дороги, будови та інші деталі, що можуть викликати непотрібні асоціації. Для оформлення кабінету психологічного розвантаження можна використовувати також декоративні елементи — валуни, гальку, корчі, в'юнкі рослини тощо. Кімнатні рослини, акваріум, різноманітні іграшки сприяють підвищенню психологічної комфортності дітей і відновленню їхньої працездатності.

У кімнаті психологічного розвантаження можна використовувати аромотерапію. Для цієї процедури масла підбирає медсестра дитячого садка або школи. За медичними картками вона відбирає тих дітей, яким не протипоказані масла (адже відомо, що в наш час багато дітей страждає на алергію).

Ефект релаксації та зняття м'язового напруження досягається й завдяки обстановці, функціональній музиці, змінам слайдових зображень і світлового оформлення. Для звукового оформлення занять використовують класичну й медитативну музику, шуми та звуки природи: спів птахів, биття серця, шум океану, дзюркіт фонтана, шум дощу тощо.

Романтичний характер інтер'єру надають ліхтарі, бра, підсвічники, фонтанчик, релаксатор. У світловому оформленні чергуються природне та штучне освітлення. Джерела світла локалізуються в різних місцях приміщення по горизонталі й вертикалі. Колірна композиція доповнюється кольоровим освітленням, яке тричі змінюється протягом сеансу. Час перебування в кабінеті умовно розділяється на 3 періоди: відволікає (1,5—2 хвилини), заспокоює (7—10 хвилин), тонізує (2—3 хвилини).

Відповідно до завдань цих періодів музика змінюється тричі (зміст, гучність і темп), колір, рівень освітлення, поза, ритм дихання і словесні формулювання аутогенного тренування. На першому етапі звучить запис співу птахів і популярних мелодій із м'яким мелодико-ритмічним малюнком (гучність до 15—20 дБ). Відвідувачі кабінету психологічного розвантаження розташовуються у кріслах у вільній позі, розглядають спроектовані на екран зображення ландшафтів, які викликають позитивні емоції.

На другому етапі для досягнення стану емоційної рівноваги включають зелені лампи. Відвідувачі напівсидять (це сприяє розслабленню м'язів), переходячи на заспокійливий ритм подиху (короткий вдих і подовжений видих). Звучить неголосна мелодійна музика (до 10 дБ), а в паузах — записані на магнітофонну стрічку психотерапевтичні формули, побудовані з урахуванням характеру праці, завдань даного періоду й вимог аутогенного тренування.

Третій етап проходить при жовтогарячому або червоному освітленні, музичний супровід складається з бадьорих, мажорних творів (марші, спортивні й молодіжні пісні, енергійна, весела танцювальна музика). Учасники групи поступово встають, кілька разів глибоко вдихають і швидко видихають. Словесні формули цього етапу спрямовані на підвищення загального тону, активізацію психічних процесів. На закінчення сеансу включають усі лампи денного світла, і під супровід маршу чи веселої пісні виконується комплекс фізичних вправ з урахуванням особливостей виду праці й віку людей.

Відповідно до трьох зазначених етапів змінюють зображення на слайдах чи проекції на екрані. Наприклад, спочатку відвідувачі бачать зображення лісу, коли заходить сонце, на другому етапі — у передвечірні години, на третьому — на світанку, під час сходу сонця, коли прокидається природа, повітря насичене озоном, відчувається приємний запах хвойних дерев.

При обмежених можливостях кабінету психологічного розвантаження в першу чергу проводять сеанси для тих, хто скаржиться на перевтому або перебуває у кризовій ситуації (важка хвороба або смерть близької людини, надмірно напружена сімейна обстановка, часті службові конфлікти тощо). У КПП відновлюється працездатність осіб, які перебувають у стресовому стані, або тих, чия повсякденна діяльність протікає в умовах емоційного напруження. Емоційний дистрес не тільки спричиняє зниження працездатності й погіршення діяльності організму, але й є однією з частих причин порушення техніки безпеки. Перебування

в кабінеті психологічного розвантаження сприяє попередженню емоційно-афективного перенапруження і його негативних наслідків у осіб, які страждають захворюваннями, викликаними психічними чинниками (неврози, психосоматичні розлади). У КПП можна здійснювати й інші психогігієнічні заходи. До них відносяться групове навчання прийомів психотерапевтичної самопомоги і, зокрема, аутогенного тренування; психогігієнічні бесіди, що включають демонстрацію слайдів і прослуховування фрагментів літературно-музичних здобутків, присвячені різним аспектам здорового способу життя тощо.

Навчальний психологічний кабінет оформлюється відповідно до рекомендацій санітарно-гігієнічних та технічних норм (освітлення, температури, вологості, швидкості руху повітря) та естетичних вимог. Його площа — не менше 25—30 кв. м. Розташовується поруч із робочим кабінетом практичного психолога (соціального педагога). На входних дверях закріплюється таблички з назвою: «Навчальний психологічний кабінет» і графік роботи кабінету. Робочі місця дітей, учнів, практичного психолога (соціального педагога) обладнуються відповідно до вимог із дотриманням правил техніки безпеки та специфіки діяльності кабінету.

Навчальний кабінет призначений для проведення занять із дітьми та учнями, а саме: навчальних та факультативних занять, групової діагностичної, розвивальної та психокорекційної роботи, психологічної просвіти, спрямованої на підвищення рівня психологічної культури всіх учасників освітнього процесу, роботи психологічного гуртка для учнів, практикумів, тренінгів тощо.

Навчальний кабінет може бути оснащений комплектами підручників, навчально-методичними посібниками, роздатковим матеріалом, методичними, рекомендаціями, затвердженими навчальними програмами, за яким проводяться заняття, фаховими періодичними виданнями, телевізором, магнітофоном, іншими допоміжними матеріалами.

Облік товарно-матеріальних цінностей усіх кабінетів здійснюється в установленому порядку навчального закладу.

МАТЕРІАЛИ ТА ДОКУМЕНТАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КАБІNETУ

У робочому кабінеті психолога матеріали та документація мають бути сформовані та систематизовані у тематичні папки, які розподіляються за категоріями:

- I. Нормативно-правова документація.
- II. Навчально-методична документація.
- III. Довідково-інформаційна документація
- IV. Обліково-статистична документація.
- V. Документація для службового використання.

I. Нормативно-правові матеріали та документи, які мають бути у психологічному кабінеті

1. Етичний кодекс практичного психолога.
2. Декларація прав людини.
3. Конвенція про права дитини.
4. **Закони України, постанови Кабміну**
  - Конституція України.
  - Закон України «Про освіту» від 05.09.2017р. Стаття 76. «Психологічна служба та соціально-педагогічний патронаж у системі освіти»;
  - Постанова Кабміну України «Про затвердження Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним, педагогічним, науково-педагогічним працівникам освіти та науковим працівникам» (від 14.04.97 за № 346).
  - Постанова Кабміну України про «Порядок виплати надбавок за вислугу років педагогічним та науково-педагогічним працівникам навчальних закладів і установ освіти» (від 31.01.01 за №78).

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами», від 14 лютого 2017 р. № 88; Із змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 863;
- Постанова Кабінету міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 654 «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі»;
- Постанова кабміну від 21.08.2019р № 800 Деякі питання кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників.

5. Накази Міністерства освіти і науки України

- Наказ МОН України № 509 від 22.05.2018 «Положення про психологічну службу системи освіти України»;
- Наказ МОН № 802 від 16.06.2020 «Про проведення Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Розвивальні програми»;
- Наказ МОН № 948 від 03.07.17. «Про внесення змін до деяких наказів Міністерства освіти і науки України і Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України»;
- Наказ МОН 1/9-488 від 04.07.2012 «Щодо організації та проведення «години психолога» у загальноосвітніх навчальних закладах»;
- Наказ МОН від 06.06.13 № 1/9-413 «Про впровадження факультативних курсів працівниками психологічної служби системи освіти»;
- Наказ МОН № 609 від 08 червня 2018 року. «Про затвердження Примірнього положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти»;
- Наказ МОН від 06.10.2010 р. № 930 «Про затвердження типового положення про атестацію педагогічних працівників»;
- Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 19.10.2018 р.№ 691);
- Про затвердження Типового положення про центри практичної психології і соціальної роботи (від 15.08.2000 за № 386).
- Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України (від 20.04.03 за № 330),
- Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами системи Міністерства освіти і науки України (від 28.12.06 за №864).

6. Листи Міністерства освіти і науки України

- Лист МОН № 1/9-385 від 20.07.2020р «Деякі питання організації виховного процесу у 2020-2021н.р. щодо формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок»;
- Лист МОН № 22.1/10-1495 від 27.07.2020р. «Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти на 2020-2021н.р.»;
- Лист МОН України від 24.07.2019р. №1/9-477 Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України;
- Лист МОН України від 17.12.2008 р. № 1/9-811 «Про здійснення соціально-педагогічного патронату»;
- Лист МОН України від 28.10.14 р. № 1/9-557 «Методичні рекомендації щодо взаємодії педагогічних працівників у навчальних закладах та взаємодії з іншими органами і службами щодо захисту прав дітей»;
- Лист МОН України від 07.08.2015 р. № № 2/3-14-1572-15 «Щодо профілактики учинення дітьми навмисних самоушкоджень»;
- Лист МОНмолодьспорт України від 26.07.2012 р. № 1/9-529 «Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання»;

- Лист МОН від 18.05.2018 № 1/11-5480 «Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству»;
- Лист МОН від 30.08.2018 № 1/9-516 «Щодо вирішення конфліктів серед дітей в закладах освіти шляхом впровадження медіації»;
- Про зарахування стажу роботи на посаді «психолог» до стажу педагогічної роботи практичного психолога (від 18.05.01 за № 1/9-193).

7. Інші регламентуючі документи

- Посадова інструкція практичного психолога навчального закладу.
- Наказ про призначення завідувача психологічного кабінету.
- Графік роботи, затверджений керівником закладу.
- Циклограма, затверджена керівником закладу.
- Паспорт психологічного кабінету.
- Етичний кодекс психолога. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи;
- Інструкція з охорони праці на робочому місці для педагогів та працівників навчального закладу.
- Інструкція з електробезпеки.

ЗРАЗКИ РЕГЛАМЕНТУЮЧИХ ДОКУМЕНТІВ

1. Наказ «Про призначення завідувача психологічного кабінету»

НАКАЗ

керівника навчального закладу

З метою організації забезпечення умов праці практичному психологу (соціальному педагогу) _____

(назва навчального закладу)

Наказую:

1. Призначити завідувачем психологічного кабінету практичного психолога (соціального педагога) _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

2. Завідувачеві психологічного кабінету скласти циклограму та графік роботи кабінету за напрямками діяльності психологічної служби відповідно до річного плану роботи освітнього закладу на 20_ / 20_ навчальний рік та подати на затвердження до «__» вересня 20 __ р.

Обов'язки завідувача психологічного кабінету

1. Дотримання санітарно-гігієнічних правил.
2. Дотримання правил протипожежної безпеки та поведження з електричними приладами.
3. Забезпечення роботи технічних засобів.
4. Забезпечення умов для проведення консультативної, корекційно-відновлювальної та просвітницької роботи практичним психологом (соціальним педагогом).
5. Систематичне поповнення й удосконалення навчально-матеріальної бази кабінету.
6. Атестація матеріальних об'єктів.
7. Складання паспорта психологічного кабінету.

Завідувач психологічного кабінету відповідає за:

1. Організацію та зміст роботи психологічного кабінету.
2. Планування діяльності.
3. Ведення документації.
4. Зберігання та правильне використання обладнання й інших матеріальних цінностей.

Права завідувача психологічного кабінету:

1. Має право на завідування психологічним кабінетом згідно з наказом МОН України № 691 від 19.10.01, про затвердження

Положення про психологічний кабінет, дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів.

2. Має право на отримання доплати за завідування психологічним кабінетом згідно із законодавством України та наказом МОН України № 161 від 29.03.01, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України за № 303/5494 03.04.01.

3.3 метою вдосконалення та оснащення психологічного кабінету має право скласти перспективний план його розвитку.

№	Найменування	Дані	КІЛЬКІСТЬ
1	Площа кабінету	24 кв. м	
2	Об'єм кабінету	60 куб.м	
3	Площа вікон (балкон)	1,8 x 1*3 м	2
4	Висота стелі	2,65 м	
5	Загальна потужність освітлювачів	600 Вт	4
6	Кількість розеток	220 Вт	5
7	Система опалення (батареї)	Водяна, автономна	2

3. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника керівника освітнього закладу (прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник освітнього закладу: _____ (підпис) (прізвище, ім'я, па батькові)

З наказом ознайомлені:

Практичний психолог (соціальний педагог): _____ (підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

2. Графік роботи практичного психолога (соціального педагога) ЗДО, ЗЗСО, ЗП(ПТ)О

Затверджую
(керівник освітнього закладу)
_____ (підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)
«__»_____ 20__р.

Графік роботи практичного психолога (соціального педагога) (назва закладу освіти) (прізвище, ім'я, по батькові)

Дні тижня	Інтервали робочого часу	
	З год.	До год.
Понеділок		
Вівторок		
Середа		
Четвер		
П'ятниця		

Завідувач психологічного кабінету _____ (підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

3. Графік роботи навчального кабінету (назва закладу освіти)

Затверджую
(керівник закладу освіти)
_____ (підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)
«__»_____ 20__р.

Графік роботи навчального кабінету (назва закладу освіти)

Дні тижня	Інтервали робочого часу	
	З год.	До год.
Понеділок		
Вівторок		
Середа		
Четвер		

П'ятниця		
----------	--	--

Завідувач психологічного кабінету

(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Графік роботи
кімнати психологічного розвантаження (назва закладу освіти)

Дні тижня	Інтервали робочого часу	
	З год.	До год.
Понеділок		
Вівторок		
Середа		
Четвер		
П'ятниця		

Завідувач психологічного кабінету

(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

4. Перспективний план розвитку та оснащення психологічного кабінету

Погоджую
(керівник освітнього закладу)
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)
«__»_____20_р.

Перспективний план (орієнтовний) розвитку та оснащення психологічного кабінету
(назва навчального закладу) на 20__/_ н. р.

№ з/п	Заходи	Термін виконання
1	Придбання комп'ютера (1 шт.)	
2	Придбання методичної літератури (4 шт.)	
3	Придбання меблів для кімнати розвантаження	
4	Придбання програм для комп'ютерної діагностики	
5	Ремонт робочого кабінету	

Завідувач психологічного кабінету

(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

5. Циклограма роботи психологічного кабінету

Затверджую
(керівник освітнього закладу)
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)
«__»_____20_р.

Циклограма роботи психологічного кабінету

День тижня	Час	Учителі	Учні (вихованні)	Батьки
Понеділок				
Вівторок				
Середа				

Четвер				
П'ятниця				

Завідувач психологічного кабінету

(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

II. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КАБІНЕТУ

Психологічний кабінет можна розглядати як своєрідне поле взаємодії практичного психолога з дітьми різного віку, їхніми батьками й педагогами, у центрі якого зосереджені інтереси дитини. Позиція «дитина насамперед» визначає акценти в роботі кабінету і його психологічне й методичне забезпечення.

Психологічне забезпечення досягається за рахунок участі психолога в розробці довготривалих програм розвитку навчального закладу, здійсненні моніторингу соціально-психологічного клімату в колективах педагогів і класів, реалізації технологій, що зберігають здоров'я в педагогічному колективі, проведенні психолого-педагогічних консилиумів і т. д.

Психологічне забезпечення спрямоване на створення ситуації найбільшого сприяння дитині:

- грамотна професійна взаємодія психолога з педагогічним колективом установи, на базі якого створюються гуманні взаємини, доброзичлива міжособистісна взаємодія дітей і навколишніх дорослих;
- створення сприятливого для розвитку дітей психологічного клімату й організація продуктивного спілкування з дорослими й однолітками;
- максимальна реалізація в роботі з дітьми психічних можливостей і резервів кожного вікового періоду (сензитивність, «зона найближчого розвитку»);
- розвиток індивідуальних особливостей дітей всередині кожного вікового періоду (інтереси, схильності, здатності).

Методичне забезпечення: вибір методу обстеження — складний етап діагностико-корекційної роботи психолога системи освіти. У роботі психолога значення має не тільки вибір методу дослідження, але й якісна характеристика отриманих даних, що визначатиме хід і результати діагностичної й корекційної роботи.

Методичне забезпечення передбачає наявність необхідного методичного інструментарію для здійснення профілактичної та просвітницької роботи, психодіагностичних процедур, матеріали для проведення психокорекційних програм і необхідний реквізит для різних форм психотерапевтичного впливу (ігротерапії, арттерапії, музикотерапії тощо).

З усього різноманіття діагностичних методик необхідно вибирати ті, що відповідають цілям і завданням дослідження, а також цілому ряду важливих принципів:

1. Арсенал методик у кабінеті практичного психолога має бути різноспрямованим, охоплювати всі сторони психічного життя людини, у тому числі психічні процеси, властивості, стани, спрямованість особистості, її настановлення, ціннісні орієнтації, інтелектуальний рівень, особливості міжособистісної взаємодії, стресостійкість і поведінкові реакції в напружених ситуаціях тощо.
2. У кабінеті практичного психолога мають бути методики для діагностування дітей раннього віку. Такі методики потребують особливої модифікації, що передбачає глибокий психологічний аналіз і грамотну інтерпретацію комплексу різних показників у їхній динаміці.

У дитячій психології необхідно не тільки фіксувати увагу на тому, що може виконати дитина в цей час, але й прогнозувати, що вона може досягти в найближчому майбутньому, яка її «зона найближчого розвитку». Особливо це важливо при діагностиці відхилень у розвитку, у зв'язку з чим необхідно розробляти окремі діагностичні методики у формі навчального, формуючого експерименту.

3. Мають бути представлені методики як для індивідуального, так і для групового дослідження.
4. Оскільки психологи часто необхідна оперативна інформація, великого значення набувають методики, не пов'язані із громіздкою процедурою обробки, які дозволяють здійснювати експрес-діагностику. Як експрес-методики в умовах психологічного кабінету доцільно використати так звані функціональні проби.
5. Сучасні технології дозволяють оснащувати кабінети практичних психологів комп'ютерними діагностичними методиками, що значно заощаджує час, знижує витрати на підготовку тестового матеріалу і бланків, спрощує процедуру обробки результатів.
6. Методики, які формують методичну базу кабінету практичного психолога, повинні відповідати певним вимогам:
  - мають бути однозначно сформульовані мета, предмет і область застосування методики;
  - методики повинні бути перевірені на репрезентативність, валідність і надійність;
  - має бути чітко виділена область застосування, мається на увазі особливе соціальне середовище або сфера суспільної практики, контингент випробуваних (стать, вік, освіта, професійний досвід, посада);
  - зміст методики має містити чіткий виклад процедури обробки, статистично обґрунтовані методи підрахунку і стандартизації тестових балів;
  - бланкові методики мають бути представлені на окремих аркушах, ретельно вивірені орфографічно і граматично;
  - методики, що містять малюнки й текстовий матеріал, повинні відрізнятися чітким типографським друком.

Методики, що не відповідають перерахованим вище вимогам, не можуть визнаватися професійними психодіагностичними засобами.

Не менш важливим є підбір психологічних засобів для корекційної роботи, у тому числі різноманітний роздатковий матеріал: м'ячі, іграшки» дитячі вироби, м'які кулі-крісла, будівельні трансформери й інші матеріали, які можуть бути використані в ігротерапії або казкотерапії.

Ефективність використання різних психологічних засобів впливу істотно підвищується при їхньому комплексному застосуванні як таких, що взаємодіють і взаємодоповнюють один одного. Такий підхід важливий і в процесі психологічної діагностики й наступної корекції, і в сеансах психологічної підтримки, зняття психоемоційного перенапруження, навчання навичок саморегуляції. До таких засобів можна віднести аудіовізуальні засоби, ігрові матеріали, що застосовуються при ігротерапії, музикотерапії й терапії рухом.

Психолог несе повну відповідальність за реалізацію програм корекції й розвитку, кінцевий результат, а також за методичне забезпечення кабінету.

Систематизація методичних матеріалів. У папки з файлами збирають усі матеріали з певної тематики. У батьків і педагогів часто бракує часу, щоб прийти на консультацію. Тому папка з матеріалами або кілька файлів із неї на тему, що цікавить, дасть можливість педагогам і батькам у спокійній обстановці уважно прочитати значимі матеріали.

Матеріали, які підбираються з наукових книжок чи статей, необхідно «перекласти» на доступну для батьків мову: щоб значення всіх слів були зрозумілі. Це не мають бути погані ксерокопії сторінок якого-небудь видання (нехай навіть і дуже популярного!). Потрібно поважати батьків і педагогів — набирати необхідний текст на комп'ютері (бажано великим шрифтом). Тоді матеріали є в папках, а їхні оригінали можна зберігати на дискетах або дисках. Це дозволяє періодично оновлювати матеріали.

Папки, де зберігаються матеріали для батьків, — одного кольору, папки з матеріалами для педагогів — іншого і т. д.

До навчально-методичних матеріалів належать: підручники, навчально-методичні посібники, збірники методичних рекомендацій, навчальні програми (плани), фахові періодичні видання тощо.

ІІІ. ДОВІДКОВО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КАБІНЕТУ

До довідково-інформаційних матеріалів належать: матеріали науково-практичних конференцій, семінарів, нарад, тематичні проспекти (буклети), доповіді, виступи на педрадах, навчально-тематичні плани роботи з учнями (дітьми), педагогічними працівниками, батьками тощо.

ІV. ОБЛІКОВО-СТАТИСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАБІНЕТУ

До обліково-статистичних документів належать: облік товарно-матеріальних цінностей психологічного кабінету, плани роботи практичного психолога (соціального педагога) на рік (місяць), форми статистичної звітності встановленого зразка тощо.

Перелік обліково-статистичних документів знаходиться у папці.

V. МАТЕРІАЛИ ТА ДОКУМЕНТАЦІЯ ДЛЯ СЛУЖБОВОГО ВИКОРИСТАННЯ

До матеріалів для службового використання належать: індивідуальні картки психолого-педагогічного діагностування, журнали Індивідуальних консультацій, протоколи корекційно-відновлювальної та розвивальної роботи, матеріали психолого-педагогічних консилиумів, тексти (ключі) тестових методик, опитувальники, анкети, бланки відповідей тощо.

Доступ до обліково-статистичних документів та документів для службового використання регулюється завідувачем психологічного кабінету відповідно до положень Етичного кодексу психолога (за винятком офіційних звернень правоохоронних і судових органів).

Необхідно в кабінеті мати папки з переліком матеріалів для службового використання.

Інформація у кабінеті обов'язково повинні бути:

- список телефонів (адреси) місцевих спец. центрів, служб, консультацій психолого-медико-педагогічного профілю;
- телефони (адреси) обласного, районного (міського) центрів практичної психологічної і соціальної роботи (методистів-психологів).

ДІЯЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ КАБІНЕТІВ ЗДО, ЗЗСО, ЗП(ПТ)О. РОБОТА У ПСИХОЛОГІЧНОМУ КАБІНЕТІ ЗЗСО

Психологічна служба ЗЗСО у структурі освіти є складовою частиною державної системи охорони фізичного і психічного здоров'я молодих громадян України і діє з метою виявлення і створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку особистості.

Завдання практичного психолога ЗЗСО

1. У забезпеченні індивідуального підходу до кожної дитини на основі її психолого-педагогічного вивчення.
2. У сприянні повноцінному особистісному й інтелектуальному розвитку дітей на кожному віковому етапі.
3. У створенні умов для формування в них мотивації до самовиховання і саморозвитку.

Умовно зміст роботи психологічного кабінету ЗНЗ можна розділити на три основні напрямки: психологічний супровід розвитку дітей та учнів, участь у виховній роботі школи та оптимізації освітнього процесу.

Психологічний супровід розвитку дітей та учнівської молоді:

- психологічний супровід процесу адаптації першокласників до шкільного навчання (виявлення дітей, які мають труднощі в адаптаційний період; індивідуальна психодіагностика для визначення причин труднощів адаптації; консультування вчителів,

батьків із питань індивідуального підходу в роботі з даною категорією дітей; проведення психогігієнічних занять у класах, з окремими групами дітей);

- допомога психолога при комплектуванні перших класів (виявлення дітей із низьким рівнем розвитку пізнавальних процесів, затримкою психічного розвитку, складнішими вадами розумового розвитку; комплектування різнорівневих класів в умовах диференційованого навчання; виявлення дітей, які потребують корекційно-відновлювальної або розвивальної роботи; визначення рівня індивідуальних вимог до дитини, доцільних на початку навчання);
- профілактика дезадаптації учнів при переході з початкової ланки школи в середню (виявлення можливої «групи ризику» дезадаптації учнів, які мають труднощі в навчанні, поведінці, ознаки емоційних розладів, які займають у класі позицію «відкинутих»; визначення причин труднощів і розроблення шляхів їхнього подолання);
- психологічний супровід розвитку підлітків (діагностика особистісних особливостей, особливостей характеру; стимулювання саморозвитку та самовиховання; консультування з особистісних проблем; тематичні бесіди, навчальні заняття, тренінги; психологічна допомога у кризових ситуаціях);
- допомога психолога у професійному самовизначенні старшокласників (групова діагностика професійних нахилів, інтересів, здібностей; профорієнтаційні бесіди та ігри; індивідуальні психологічні консультації з проблем професійного вибору);
- робота з обдарованими дітьми і дітьми з творчими здібностями (психодіагностика дітей із високим інтелектуальним потенціалом; виявлення обдарованих і талановитих дітей; індивідуальні психологічні консультації для таких дітей і їхніх батьків; групова робота з розвитку комунікативних навичок, креативності);
- робота з учнями старшого шкільного віку (виявлення психологічної готовності до «дорослого» життя; діагностика варіантів особистісного самовизначення; допомога у вирішенні проблеми минулого, теперішнього, майбутнього; індивідуальна і групова робота з педагогами, батьками з проблем неблагополуччя старшокласників, пошуку розуміння у спілкуванні).

Участь психолога у виховній роботі школи:

- запобігання конфліктам в учнівських колективах (соціо- метричні дослідження у класах, визначення структури взаємовідносин, розподіл ролей; консультування класних керівників за результатами дослідження; спеціальні заняття з учнями для розвитку навичок конструктивного вирішення конфліктів; «круглий стіл» учасників конфлікту);
- виявлення дітей «групи ризику» в молодшій ланці школи (скринінгові психодіагностичні обстеження для виявлення дітей, які мають труднощі в навчанні, поведінці, емоційні розлади; індивідуальна психодіагностика з визначення причин труднощів; координація дій психолога, вчителя, батьків; індивідуальна психокорекційна робота; своєчасне направлення дітей до логопеда, психіатра, психотерапевта тощо);
- допомога у вирішенні проблем шкільної дисципліни (консультування педагогів щодо використання ефективних методів стимулювання відповідної поведінки учнів; групова психокорекційна робота з учнями з формування навичок саморегуляції; психологічна просвіта з питань індивідуального підходу до дитини);
- робота з підлітками «групи ризику» (психологічна діагностика важковиховуваних дітей та з акцентуаціями характеру; розробка програми педагогічної і психологічної корекції підлітків, поведінка яких відхиляється від норм; індивідуальна психокорекція емоційно-вольової сфери, допомога у подоланні осихотравмуючих ситуацій; розробка конструктивних поведінкових стратегій щодо подолання труднощів; соціально-педагогічний патронаж);
- орієнтація учнів на здоровий спосіб життя (профілактика тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії, СНІДу: викладання курсу «Валеологія», викладання окремих розділів курсу «Основи безпеки життєдіяльності»; застосування психокорекційних програм; тренінги з розвитку навичок прийняття рішень, захисту від тиску з боку однолітків);
- профілактика правопорушень серед неповнолітніх (з'ясування мотивів правопорушень; забезпечення умов, які дозволяють правопорушнику відчувати свою провину; обговорення ситуації у групі чи класному колективі; консультації педагогів і батьків з вибору

відповідних виховних заходів; правова просвіта із застосуванням активних форм і методів навчання);

- попередня діагностика факторів ризику; перша психологічна допомога при потенційному суїциді; корекційно-відновлювальна робота; формування психологічного клімату в учнівському колективі; психологічне консультування класних керівників, батьків).
- проведення «години психолога»

Робота психолога у напрямку оптимізації освітнього процесу:

- гуманізація та демократизація освітнього процесу (просвіта педагогів із питань гуманістичної психології: ситуація очима дитини, комунікативна компетентність, психологічне насильство; методи підтримки дисципліни, навички конструктивних переговорів; участь у розробці навчальних програм; шкільне самоврядування);
- пошук резервів оптимізації освітнього процесу (психологічний аналіз уроків; допомога педагогам у підготовці розвиваючих завдань для розвитку пам'яті, уваги, мислення, уяви, творчих здібностей учнів на уроці; психологічна просвіта);
- навчальна мотивація і методи підвищення пізнавальної активності учнів, введення розвиваючого компонента у навчання, методи активного навчання);
- психологічна підтримка вчителя (психологічне консультування з особистісних проблем, взаємовідносин у сім'ї і колективі; психологічна підтримка в важких життєвих ситуаціях; організація і проведення сеансів психологічної релаксації, навчання прийомам саморегуляції й аутотренінгу; психологічні тренінги: особистісного росту, позитивного мислення, подолання конфліктів);
- прийняття оптимальних управлінських рішень (аналіз резервів удосконалення управління у школі; вивчення структури комунікацій та інформаційних каналів; допомога адміністрації школи в попередженні та врегулюванні конфліктів; психологічний контроль за якістю освітнього процесу; психологічна експертиза педагогічних новацій);
- психологічне забезпечення диференційованого навчання учнів (психологічна діагностика успішності навчання, емоційного ставлення учнів до школи, нервово-психічного напруження, рівня інтелектуального потенціалу, здібностей; вибір індивідуального підходу до навчання і виховання учнів; комплектування класів в умовах диференційованого навчання; визначення оптимального темпу викладання навчального матеріалу і його складності з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей учнів; проведення групових психокорекційних занять у класі);
- психологічний супровід дистанційного навчання;
- організація класів інтенсивної педагогічної корекції для дітей із затримкою психічного розвитку або їх навчання за програмою спеціальної школи (організація діяльності шкільного консилиуму; виявлення із числа стійко невстигаючих учнів дітей із ЗПР; оформлення відповідних документів і направлення на обстеження до ІРЦ; корекційно-відновлювальна і розвивальна робота з даною категорією дітей).

Перелічені види робіт практичного психолога мають здійснюватися за належних умов праці, а саме у розпорядженні практичного психолога закладу має бути робочий психологічний кабінет із вимогами згідно з Положенням про психологічний кабінет навчальних закладів освіти. Поряд із робочим кабінетом мають бути розташовані навчальний психологічний кабінет та кімната психологічного розвантаження для зняття психологічного навантаження. На всіх кабінетах закріплюють таблички з назвою кабінету і графіком роботи.

КЕРІВНИЦТВО ПСИХОЛОГІЧНИМ КАБІНЕТОМ

1. Роботою психологічного кабінету керує практичний психолог/соціальний педагог, якого на посаду завідувача призначає наказом директор навчального закладу.

2. Завідувач психологічного кабінету несе відповідальність за впорядкування, зберігання й використання навчально-наочних посібників, обладнання та інших матеріальних цінностей.

3. До обов'язків завідувача кабінету належать:
  - складання перспективного плану оснащення кабінету;
  - забезпечення умов для роботи кабінету;
  - сприяння оновленню та вдосконаленню матеріальної бази кабінету;
  - систематизація та каталогізація матеріальних об'єктів;
  - систематичне ведення інвентарної книги із занесенням до неї відповідних змін про нові надходження, витрати та списання матеріальних цінностей;
    - забезпечення у приміщенні навчального кабінету чистоти повітря і порядку розміщення засобів навчання і шкільного обладнання;
    - дотримання вимог правил пожежної безпеки; дотримання вимог із техніки безпеки під час закриття кранів для води, вимикання струму на розподільному щиті, освітлення, нагрівальних приладів тощо.
4. Розмір посадового окладу (ставки заробітної плати) завідувача кабінету загальноосвітніх навчальних закладів встановлюється згідно з наказом МОН України № 161 від 29.03.01, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України за № 303/5494 03.04.01.
5. Перспективний план оснащення психологічного кабінету засобами навчання та іншим обладнанням складає завідувач кабінету за погодженням із директором закладу.

ПІДГОТОВКА ДО КОНКУРСУ «КАБІНЕТ ПСИХОЛОГА»

З метою виявлення талановитих творчих практичних психологів і соціальних педагогів, які працюють у системі освіти, для їхньої підтримки, для поширення передового досвіду роботи, а також із метою підвищення престижу психологічної служби системи освіти проводиться конкурс «Кабінет психолога».

Для участі у конкурсі потрібно підготувати наступні документи:

- заявка навчального закладу про участь у конкурсі;
- анкета практичного психолога для подання кабінету на конкурс «Кабінет психолога»;
- паспорт кабінету;
- перелік матеріалів та документації кабінету за розділами;
- нормативно-правові документи;
- нормативно-правові документи;
- навчально-методичні матеріали;
- довідково-інформаційні матеріали;
- обліково-статистична документація, у т. ч. копії планів роботи і копії звітів про роботу за 3 останні роки;
- матеріали для службового використання;
- перелік діагностичних методик, наявних у кабінеті;
- опис кращої практики реалізації корекційно-відновлювальних та розвивальних програм на базі кабінету;
- відео-, фотоматеріали про роботу кабінету;
- перелік методичних засобів кабінету;
- каталог методичної та довідкової літератури.

Оцінка діяльності кабінету проходить відповідно до вимог «Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та Інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 19.10.01 №691.

Заявка на участь у конкурсі

В оргкомітет конкурсу «Кабінет психолога — 20____»

ЗАЯВКА

(освітня установа)

висуває кабінет психолога (психологічної служби)

(П.І.Б. психолога (ів))

(коротке обґрунтування висування)

Директор. /П.І.Б./
(підпис)

дата

М.П

Анкета практичного психолога для подання кабінету на конкурс «Кабінет психолога »

1. Прізвище _____ Імя _____ По батькові _____
2. Дата, місце народження
3. Домашня адреса: індекс _____ місто _____
4. Вул _____ будинок _____ корпус _____ кв.
5. Контактні телефони (робочий, домашній, мобільний)
6. Базова освіта (повна назва освітнього закладу)
  - факультет
  - спеціальність за дипломом
7. Додаткова професійна освіта
8. Повна назва навчального закладу, факультет, спеціальність
9. Повна назва освітньої установи (згідно з уставом)
10. Загальний педагогічний стаж роботи
11. Психолого-педагогічний стаж роботи
12. Стаж роботи в даній установі
13. Навантаження, згідно зі штатним розкладом
14. Кваліфікаційна категорія
15. Звання, нагороди
16. Публікації (дата, видання, назва публікації)
17. Протягом якого періоду ви працюєте в даному кабінеті?
18. За рахунок яких ресурсів здійснюється наповнення кабінету?
19. Чи допомагає адміністрація установи в оформленні кабінету?
20. Якщо так, то в чому полягає допомога?
21. Що спонукало Вас до участі в конкурсі?

Підпис конкурсанта _____/П.І.Б./

Підпис керівника ОУ _____/П.І.Б./

М.П. (освітньої установи)

ПАСПОРТ КАБІНЕТУ

У паспорті кабінету має бути:

- 1.Короткий опис і схема кабінету.
  - Короткий опис кабінету: дані про площу й розміщення кабінету, кількість робочих місць педагогів-психологів, максимальну наповнюваність кабінету, призначення кабінету (для яких цілей використовується).
  - Схема кабінету складається психологом самостійно (у комп'ютерному варіанті або від руки), зазначаються основні зони кабінету, розташування меблів та устаткування.
- 2.Функціональне використання кабінету:
  - психологом (із ким і яка робота проводиться в кабінеті);
  - психологічною службою (яким фахівцем, із ким і яка робота проводиться в кабінеті).

Час	Дні тижня					
	Понеділок	Вівторок	Середа	Четвер	П'ятниця	Субота

3. Перелік основного устаткування: предметів меблів, ТСО, додаткових засобів дизайну.

з/п	Найменування майна	Кількість
1		
2		
3		
4		
5		

5. Перелік методичного наповнення кабінету (навчальні й розвиваючі посібники, аудіо- й відеоматеріали, методична література тощо).

ОРІЄНТОВНІ КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО КАБІНЕТУ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Документація:

- 1.1. Наказ по освітньому закладу «Про вступ на посаду» № (дата)
- 1.2. Функціональні обов'язки (№ наказу, рішення протоколу (дата), дата ознайомлення).
- 1.3. Графік роботи, затверджений адміністрацією

Наявність кабінету і його оформлення:

- 2.1. Відповідність психологічного кабінету вимогам «Положення про психологічний кабінет».
  - 2.1.1. Чи є окремий психологічний кабінет для роботи.
  - 2.1.2. Зручність розташування.
  - 2.1.3. Чи є умови для проведення індивідуальної діагностичної й корекційної роботи.
  - 2.1.4. Чи є умови для ведення групової діагностичної, корекційної роботи.
  - 2.1.5. Чи є навчальний психологічний кабінет.
  - 2.1.6. Оформлення кабінету (відповідність санітарно-гігієнічним нормам)
  - 2.1.7. Чи забезпечує кабінет психотерапевтичний ефект (кабінет психологічної розгрузки)

Матеріально-технічне забезпечення:

- 3.1. Меблі.
  - 3.1.1. Письмовий стіл.
  - 3.1.2. Журнальний стіл.
  - 3.1.3. Стільці.
  - 3.1.4. Крісла (2-3).
  - 3.1.5. Шафи (секційні) для зберігання книг, науково-методичних матеріалів, довідково-інформаційної документації, архіву і т. д.
  - 3.1.6. Сейф (для зберігання статистичної документації й документації для службового користування, аудіо-, відеокасет, дискет тощо).
  - 3.1.7. Килими.
  - 3.1.8. Комп'ютер.
  - 3.1.9. Принтер.
  - 3.1.10. Сканер.
  - 3.1.11. Телевізор.
  - 3.1.12. Магнітофон.
  - 3.1.13. Диктофон.
  - 3.1.14. Аудіо-, відеокасети.
  - 3.1.15. Проекційна апаратура та прилади для її використання (екран, штори і т. д.)
  - 3.1.16. Кольороосвітлювальна система.
  - 3.1.17. Ароматизатори й іонізатори повітря.
  - 3.1.18. Канцелярські приналежності

Устаткування кабінету психологічного розвантаження

- 4.1. 10—15 м'яких крісел.
- 4.2. Озеленення кабінету.
- 4.3. Наявність аудіо-, відеоапаратури.
- 4.4. Килим.
- 4.5. Інше

Методична література

- 5.1. Комплекти підручників.
- 5.2. Навчально-методичні посібники.
- 5.3. Методичні рекомендації.
- 5.4. Затверджені навчальні програми.

5.5. Професійні періодичні видання:

- газети;
- журнали

Аналіз ведення документації

- 6.1. Річний план роботи.
- 6.2. Аналіз роботи (за 3 роки):
  - статистичні звіти;
  - аналітичні звіти.
- 6.3. Журнал щоденного обліку робочого часу.
- 6.4. План-сітка (тижнева, місячна) або план роботи тижневий чи місячний
- 6.5. Журнал реєстрації консультацій (протоколи індивідуальних консультацій).
- 6.6. Індивідуальні картки психолого-педагогічної діагностики.
- 6.7. Журнал проведення корекційно-відаовлювальної роботи.
- 6.8. Журнал психологічного аналізу уроків

Планування діяльності

- 7.1. Чи дотримані рекомендації УНПП, МОНУ й ОЦПП ГУОН при оформленні плану.
- 7.2. Форма ведення планів.
  - 7.2.1. За видами діяльності.
  - 7.2.2. Тематичний.
  - 7.2.3. Календарно-тематичний.
  - 7.2.4. Календарний.
  - 7.2.5. Інші види.
- 7.3. Системність діяльності в річному плані.
- 7.4. Відбиття в річному плані роботи (державних, регіональних, обласних, міських, районних) програм, наказів і рішень колегії МОНУ, наявність і розробка власної програми діяльності.
- 7.5. Системність відбиття психологічного супроводу проблеми, над якою працює педагогічний колектив

Методичне забезпечення

- 8.1. Освіта і профілактика.
  - 8.1.1. Робота з учнями.
  - 8.1.2. Робота з педагогами.
  - 8.1.3. Робота з батьками.
- 8.2. Психодіагностична діяльність.
  - 8.2.1. Наявність і якість діагностичних методик (банк).
  - 8.2.2. Необхідність діагностичних обстежень.
  - 8.2.3. Наявність і якість аналітичних довідок, складених за результатами діагностичних обстежень (рекомендацій, консультацій тощо).
    - 8.2.4. де відбуваються результати (заплановані заходи та їхнє виконання).
    - 8.2.5. Наявність рекомендацій психолога (для різних категорій): діти, учителі; вихователі, батьки.
  - 8.3. Консультативна діяльність.
    - 8.3.1. Ведення індивідуальних консультацій.
    - 8.3.2. Ведення групових консультацій.
    - 8.3.3. Тематичне консультування!
    - 8.3.4. Консультування за результатами діагностики: групове; індивідуальне.
    - 8.3.5. Якість визначення стратегій у рамках психологічної допомоги.
      - 8.3.5.1. Повторне консультування.
      - 8.3.5.2. Підтримуюче консультування.
  - 8.4. Аналіз консультацій за попередній рік та аналіз того, як ураховується цей аналіз при плануванні надалі
  - 8.5. Корекційна діяльність.
    - 8.5.1. Наявність і якість банку корекційних програм.
    - 8.5.2. Наявність і необхідність корекційних занять.
    - 8.5.3. Ведення протоколів корекційної роботи

Навчальна діяльність

- 9.1. Робота гуртків (програма роботи з різними віковими категоріями).
- 9.2. Розробка навчальних курсів на вибір (програми).
- 9.3. Факультативні заняття (програма факультативних занять)

Зв'язки з громадськістю

- 10.1. Співробітництво з фахівцями суміжних галузей.
  - 10.1.1. Соціальних служб.
  - 10.1.2. Медичних установ.
  - 10.1.3. Центрів здоров'я.
  - 10.1.4. Служби у справах неповнолітніх.
  - 10.1.5. Кримінальною міліцією.
  - 10.1.6. Органами масової інформації.
  - 10.1.7. Іншими організаціями

Співробітництво з педколективом

- 11.1. Використання результатів психодіагностичних обстежень у роботі вихователів.
- 11.2. Використання результатів психодіагностичних обстежень у роботі вчителів.

11.3. Допомога у здійсненні індивідуального підходу.

11.4. Вплив на психологічний клімат у колективі.

Інші види співробітництва

Критерії оцінки:

- «0» — немає компонента, що вивчається, — незадовільно;
- «5» — компонент є, але недостатньо реалізований — задовільно;
- «10» — компонент реалізується, але має безсистемний характер — добре;
- «15» — компонент реалізується системно, є результативність — відмінно.

Максимальна оцінка — 165 балів (оцінюються основні параметри).

Виділяються рівні:

- *низький* — від 0 до 50 балів;
- *середній* — від 51 до 120 балів;
- *високий* — від 121 до 165 балів.